

e-ISSN: 2148-0494

dergiabant (AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi), Bahar 2017, Cilt:5, Sayı:9, 5:66-75

Gönderim Tarihi: 12.05.2017

Kabul Tarihi: 26.05.2017

İSLAM HUKUKUNDA ZAMAN AÇISINDAN SÜNNETE AYKIRI BOŞAMA (BİD'İ TALÂK)

Yasin GÖKGÖZ*

Öz

Fıkıhta boşama, sünnete uygun olup olmama açısından sünnî ve bid'î olmak üzere iki kısma ayrılır. Bid'î talâk ise sayı ve vakit açısından iki ayrı başlık altında incelenir. Bid'î talâkın her iki çeşidinin de geçerli sayılıp sayılamayacağıyla ilgili klasik fıkıh edebiyatında ve çağdaş literatürde hararetli tartışmalar cereyan etmiştir. Bu çalışmada vakit bakımından bid'î boşamanın geçerli olup olmadığıyla ilgili mukayeseli bilgi verilmesi amaçlanmaktadır. Konu bir giriş ve dört ana başlıkta incelenmektedir. Birinci başlık altında konuyla ilgili ittifak ve ihtilaf edilen noktalar belirlenmiş, ihtilaf edilen noktalar üç alt başlıkta toplanıp söz konusu görüşlerin sahipleri açıklanmıştır. Bundan sonraki üç ana başlıkta ise sırasıyla bu grupların delillerinin bir kısmına yer verilmiş ve yer yer bu delillere yönelik itirazlar ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bid'î boşama, hayız, nifas, iddet.

DIVORCE OF INNOVATION (TALAQ AL-BID'A) WITH REGARDS TO TIME ACCORDING TO ISLAMIC LAW

Abstract

In Islamic Law, the divorce is divided into two parts, as Sunni and bid'i in terms of whether it is in accordance with Sunnah or not. Bid'i divorce is also examined under two headings in terms of number and time. Fierce debates have taken place in the classical and the contemporary fiqh literature concerning whether both types of Bid'i talâk can be regarded as valid. In this study, it is aimed to give comparative information about the validity of bid'i divorce in terms of time. The subject is examined in an introduction and in four main chapters. Under the first headline, relevant anonymous and disputed points were identified, the disputants were gathered in three sub-headings and opinions were attributed to their owners. In the next three chapters, a part of the evidence of these groups was submitted, and in sometimes objections against relevant evidence were dealt with.

Keywords: Bid'i divorce, hayız, nifas, waiting period to remarry after divorce.

Giriş

Kur'ân-ı Kerîm'de insanın başıboş bırakılmadığı, ona peygamberler aracılığıyla doğru yolun gösterildiği ifade edilmiştir.¹ Buna göre İslam da hayatın çeşitli alanlarında insanlara doğru yolu göstermeyi hedeflemiş; onlara inanç, amel ve ahlakla ilgili hükümleri Hz. Peygamber aracılığıyla öğretmiştir. İlk dönemdeki bazı âlimlere göre, bunlarla ilişkili hükümlerin hepsi fıkıh adı altında toplansa da

* Arş. Gör., AİBÜ İlahiyat Fakültesi, Temel İslâm Bilimleri Bölümü, İslâm Hukuku Anabilim Dalı, yasingokgoz@ibu.edu.tr

¹ Kıyâme 75/36.

İslam âlimlerinin çoğunluğuna göre, mükelleflerin amelleriyle ilgili şer'î hükümleri konu edinen ilim dalına *fıkıh* denir.²

Fıkıh ilminin konuları çeşitli tasniflere tabi tutulmuştur. Klasik anlayışta fikhî meseleler ibadetler ve âdetler olmak üzere iki ana başlık altında toplanmıştır. İbadetlerde kul ile yaratıcısı arasındaki ilişkinin düzenlenmesi hedeflenmiş ve uhrevî menfaati elde etme yolu beyan edilmiştir. Diğer bir ifadeyle ibadetle ilgili meseleler, genellikle taabbüdî ve kıyasa kapalı nitelikte olup doğrudan naslardan öğrenilmektedir. Âdetle (muâmelâtla) ilgili meselelere bakıldığında ise daha çok ta'lîlî, kıyasa açık ve gerekçesi anlaşılabilen hükümlerden oluştuğu görülmekte, bireylerin kendi aralarındaki ilişkileri düzenleme ve dünyevî menfaati sağlama özelliklerinin ön plana çıktığı gözlemlenmektedir. Ayrıca muamelata dair naslar da bir öncekine göre epeyce azdır.³

Öte yandan fakihlerin diğer bir kısmına göre, fikhî hükümler ibâdât, münâkehât, muamelât ve 'ukûbât olarak dört ana başlıkta toplanmaktadır.⁴ Bu tasnifte nikâh meselelerinin muamelattan ayrı sayılmasının sebebi, nikâhın bir yönüyle ibadet olması gibi gözükse de aynı onun gibi ibadet kapsamında değerlendirilen cihat meselelerinin muamelattan sayılması bunu adeta geçersiz kılmaktadır. Öyleyse evlilik meselelerinin muamelattan ayrı bir şekilde zikredilme gerekçesi olarak, bu tür meselelerin hem bir yönüyle ibadet kapsamında değerlendirilmeleri, hem de çokça meydana gelen önemli konulardan sayılması şeklinde bir sebep zikredilebilir.⁵ Diğer taraftan fıkıh kitaplarında boşama meselelerinin evlilik meseleleri içerisinde veya devamında mütalaa edildiği görülmektedir. Buna benzer bir şekilde Batı menşeli hukuk sisteminin tasnifine göre de boşanma, özel hukuk dallarından medenî hukukun bir alt dalı olan aile hukuku içerisinde değerlendirilmektedir.⁶

Boşama, naslarda belirtilen usule uygun yapıp yapılmaması açısından iki kısma ayrılmaktadır: Sünnî boşama ve bid'î boşama. Sünnî boşama sünnete, yani Kur'ân-ı Kerîm ve Peygamber Efendimizin tarif ve talimatlarına uygun olan boşama şeklidir. Bid'î boşama ise sünnete aykırı boşama çeşididir.⁷ Bid'î boşama da ikiye ayrılmaktadır: Sayı bakımından ve vakit açısından bid'î boşama.⁸

² Abdülkerim Zeydân, *el-Medhal li dirâseti's-şer'î'ati'l-İslâmiyye*, Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1999, s. 54.

³ Muhammed Mustafa Şelebî, *el-Medhal fi't-ta'rif bi'l-fıkhi'l-İslâmî ve kavâ'idil-milkiyye ve'l-'ukûdi fih*, Beyrut: Dâru'n-nehda, 1985, s. 33-35.

⁴ Bilal Aybakan, "Fürû' Fıkıh Sistematiği Üzerine", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 31/2 (2006), 5-20.

⁵ İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadîr*, Beyrut: Dâru ihyâi't-türâsi'l-arabî, ts., III, 98.

⁶ Kemal Gözler, *Hukuka Giriş*, Bursa: Ekin Yayınevi, 2008, s. 79.

⁷ Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, İstanbul: İz Yayıncılık, 2006, I, 359-360.

⁸ Mahmut Muhammed Şeltût ve Muhammed Ali es-Sâiyis, *Mukâranetu'l-mezâhib*, Kahire: Matba'atu Muhammed Ali Sabîh, 1953, s. 75.

Bu makalede, gerçekleştiği zaman ve durum açısından bid'î boşama olarak nitelendirilen; kocanın, hayızlı veya nifaslı ya da cinsel ilişkide bulunduğu temizlik dönemindeki eşini boşamasının geçerliliğine dair fakihlerin görüşleri ve her görüşün delilleri kısaca ele alınıp karşı görüşe verdikleri cevaba değinilmeye çalışılacaktır.

1. Konuyla İlgili İttifak Ve İhtilaf Noktaları

Kocanın, önceden zifafa girmiş olduğu eşini, cinsel ilişkiye girmediği temizlik döneminde bir kere boşayıp, henüz bu talâkın iddeti içerisindeyken onu başka bir defa daha boşamamasının sünnete uygun bir boşama çeşidi olduğunda ittifak vardır.⁹

Kocanın, bir kere bile cinsel ilişkiye girmediği eşini, hayız veya nifas hâlindeyken boşamasının vakit açısından sünmî veya bid'î olarak değerlendirilemeyeceği hususunda Hanefî mezhebinden Züfer b. Hüzeyl'in (ö. 158/775) dışındaki fakihlerin ittifakı vardır. Züfer ise, böyle bir kadını hayız veya nifas halindeyken boşamanın da bid'î boşama olacağını söylemiştir.¹⁰

Aynı şekilde kocanın, hamile olmayan ve kendisiyle önceden zifafa girmiş bulunan eşini, hayız, nifas veya cinsel ilişkiye girdiği temizlik dönemindeyken boşamasının bid'at ve günah olduğu hususunda da ittifak vardır.¹¹

İşte bu son konuyla ilgili olarak böyle bir boşamanın geçerli olup olmadığı, geçerliyse de hangi durumlarda geçerli sayılacağı hususunda İslam âlimleri arasında görüş ayrılığı vardır. Bu görüşler üç başlık altında toparlanabilir.

2. Birinci Görüşü Savunanlar ve Delilleri

Birinci görüşe göre, kocanın, hamile olmayan ve kendisiyle önceden zifafa girdiği eşini, hayız, nifas veya kendisiyle cinsel ilişkiye girdiği temizlik dönemindeyken boşaması her hâlükârda geçerli bir boşamadır. Sahâbe, Tâbiîn ve sonraki fakihlerin çoğunluğu ile dört mezhepteki müftâ bih görüş bu yöndedir. Zeydiyye mezhebinde de genel kanaat bu yöndedir.¹²

Cumhurun delilleri arasında naklî ve aklî bir takım deliller yer almaktadır. Söz konusu naklî deliller arasında şu ayetler zikredilmiştir: "*Boşanan kadınlar*

⁹ Şeltût, es-Sâyis, *Mukâranetu'l-mezâhib*, s. 71.

¹⁰ Şeltût, es-Sâyis, *Mukâranetu'l-mezâhib*, s. 72.

¹¹ Şeltût, es-Sâyis, *Mukâranetu'l-mezâhib*, s. 71.

¹² İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadîr*, Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, 2003, III, 449-451; Desûkî, *Hâşiye 'ale's-Şerhi'l-kebîr*, Kahire: Dâru ihyâi'l-kütübi'l-'Arabiyye, ts., II, 361-363; Hatîb eş-Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, Beyrut: Dâru'l-ma'rife, 1997, III, 404-408; Buhûtî, *Keşşâfu'l-kınâ'*, Beyrut: Âlemü'l-kütüb, 1997, IV, 211-214; İbnü'l-Murtazâ, *el-Bahru'z-zahhâr*, San'a: Dâru'l-hikmeti'l-yemâniyye, 1988, III, 153-155; Ali el-Haffî, *Furaku'z-zevâc*, Kahire: Dâru'l-fikri'l-Arabî, 2008, s. 35.

(başkasıyla evlenmeden önce) kendi kendilerine üç kur' süresi beklemeliler!"¹³ "Boşama iki defadır."¹⁴ "Eğer erkek kadını (üçüncü defa) boşarsa, ondan sonra o kadın bir başka erkekle evlenmedikçe (önceki kocanın) onu alması kendisine helâl olmaz. Eğer bu kişi de (ikinci koca da) onu boşarsa, (her iki taraf da) Allah'ın sınırlarını muhafaza edeceklerine inandıkları takdirde, yeniden evlenmelerinde beis yoktur."¹⁵ "Boşanmış kadınlara da, örfe (maddi durumlarına ve sosyal statülerine) uygun olarak bir müt'a¹⁶ verilmelidir."¹⁷ Bütün bu ayetlere bakıldığında, talâk ve boşanan kadınlar anlatılmaktayken hiç birinde belli bir vakte özel olarak boşamanın gerçekleşmeyeceğinden bahsedilmemektedir.

Bu ayetlerin dışında söz konusu naklî deliller kapsamında bir takım hadislerle de istidlal edilmiştir. Bunların başında İbn Ömer'den (ö. 73/692) aktarılan hadis gelmektedir. Rivayete göre o, Resûlullah döneminde karısı Âmine bint Gifâr'ı¹⁸ hayızlı iken bir kere boşamış, babası Ömer (ö. 23/644) de bu hususu Hz. Peygamber'e sormuş, Peygamberimiz de bu soruya şöyle cevap vermiştir: "Ona söyle, karısına dönsün. Sonra karısını temizleninceye kadar bıraksın, sonra hanımı hayız olsun, sonra da temizlensin. Bundan sonra dilerse onu eşi olarak yanında tutsun, isterse de ilişkiye girmeden önce boşasın. İşte Allah'ın, kadınların boşama işlemlerinin gerçekleştirilmesini emrettiği iddet bu şekildedir."¹⁹

Yunus b. Cübeyr (ö. 90-100/709-719),²⁰ Sa'îd b. Cübeyr (ö. 94/713),²¹ Sâlim b. Abdullah (ö. 106/725)²² ve Enes b. Sîrîn (ö. 118/737)²³ gibi İbn Ömer'den rivayet eden raviler bu talâkın vâki olduğunu ondan aktarmışlardır.²⁴ Ayrıca hadiste "karısına dönsün..." şeklinde bir ifade geçmektedir. Rac'a, yani dönüş ancak talâkın vâki olmasından sonra düşünülebilecek hususlardandır. Çünkü karısıyla evlilik bağı devam eden bir adama "karına dön" denilmez, bilakis "onu haline bırak" gibi bir şey söylenir.

Yukarıdaki hadisin diğer yollarından Şa'bî (ö. 104/722) ve Nâfi' (ö. 117/735) kanallarına göre İbn Ömer, karısını hayızlı iken boşamış, babası Ömer de Peygamberimiz'e gelerek durumu anlatmış, bunun üzerine Efendimiz de bunu bir

¹³ Bakara 2/228.

¹⁴ Bakara 2/229.

¹⁵ Bakara 2/230.

¹⁶ Müt'atü't-talâk, mehir belirlenmeden yapılan bir nikâhı takiben temas olmadan boşanan kadına verilecek maddi bir destek anlamına gelmektedir. Bilgi için bk: İbrahim Kâfi Dönmez, "Müt'a", *DİA*, XXXII, 174.

¹⁷ Bakara 2/241.

¹⁸ İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'-Bârî*, IX, 347.

¹⁹ Buharî, "Talâk", 1; Müslim, "Talâk", 1.

²⁰ Buharî, "Talâk", 2; Müslim, "Talâk", 9.

²¹ Buharî, "Talâk", 1.

²² Müslim, "Talâk", 4.

²³ Buharî, "Talâk", 1; Müslim, "Talâk", 11.

²⁴ Ebû Dâvûd, "Talâk", 4.

talâk olarak saymıştır.²⁵ Nâsırüddîn el-Elbânî (ö. 1999) bu hadisin sahih olduğunu ifade etmiş ve İbnü'l-Kayyim'in bu rivayetleri görmemiş olma ihtimalinden bahsetmiştir.²⁶

Aklî delil olarak, bu talâkın mahallinde ve ehli tarafından gerçekleştirilmiş bir boşama olduğu söylenmiş, dolayısıyla da bunun geçerli olması için herhangi bir engelin bulunmadığı öne sürülmüştür. Talâkın bir ibadet olmadığı, dolayısıyla da geçerliliği için emre uygunluğun aranmayacağı ifade edilmiştir. Ayrıca talâkın bir tür hakkı ıskat kabilinden olduğu düşünülürse bu durumda onun boşanma sebebi olarak iş görmesinin herhangi bir vakte bağlı bulunması pek mantıklı değildir. Zira kişi hakkını dilediği vakitte ıskat etme yetkisine sahiptir. Bir başka yönden bakılacak olursa hayız durumunda boşamadan nehyedilmesi de onun vâki olduğunu göstermektedir. Yoksa işlevi olmayan bir şeyden nehyedilmesinin bir anlamı da olmazdı. Usul-ü fıkhıta da belirtildiği üzere buradaki nehiy, bazı durumlarda mücavir olan bir vasıftan ötürü talâka bitişmiştir ki böyle durumlarda nehiy, cumhura göre yasaklanan eylemin iptalini gerektirmezken bir rivayete göre Mâlik b. Enes ve Ahmed b. Hanbel ile Zâhirî mezhebine göre bu durum butlânı gerektirir.²⁷

Ayrıca talâkın vâki olması mükellef için bir tür caydırıcı sebep olabilecekken vâki olmadığını söylemek ise bir nevi hafifletici sebep gibi gözükmektedir. Cinsel ilişkilerde asıl olanın hürmet olması da buradaki ihtiyatlı görüşün vukuu yönündeki görüş olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan haram olmasına rağmen hâzilin²⁸ talâkı muteber ise buradaki talâk evleviyetle muteber olmalıdır.²⁹

3. İkinci Görüşü Savunanlar ve Delilleri

İkinci görüşe göre, kişinin, hamile olmayan ve kendisiyle önceden zifafa girmiş olduğu eşini, hayız, nifas veya kendisiyle cinsel ilişkiye girdiği temizlik dönemindeyken boşaması her hâlükarda geçersiz bir boşamadır. Bir rivayete göre Muhammed el-Bâkır (ö. 114/733) ve Cafer es-Sâdık (ö. 148/765),³⁰ Hişâm b. el-Hakem (ö. 179/795), İbrahim b. İsmail İbn 'Uleyye (ö. 218/833),³¹ Ahmed b.

²⁵ Tayâlisî, *el-Müsned*, s. 13.

²⁶ Nâsırüddîn el-Elbânî, *İrvâ'ü'l-galîl*, Beyrut: el-Mektebu'l-İslâmî, 1985, VII, 135.

²⁷ İbn Hazm, *el-İhkâm fî usûli'l-ahkâm*, Beyrut: Dâru'l-âfâki'l-cedîde, 1979, III, 52-68; Abdülazîz el-Buhârî, *Keşfu'l-esrâr*, Beyrut: Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, 1994, I, 538-540; 566-568; Şeltût ve es-Sâyis, *Mukâranetu'l-mezâhib*, s. 77-78; M. Edib Salih, *Tefsîrû'n-nusûs*, Beyrut: el-Mektebu'l-İslâmî, 1993, II, 398-401.

²⁸ Hâzil, herhangi bir hukuki işlemde iç irade ile beyan arasındaki kasıtlı uygunsuzluk durumunu doğuran ciddiyetsiz söz söyleyen kişi anlamına gelmektedir. Bilgi için bk.: H. Yunus Apaydın, "Hezl", *DİA*, XVII, 306.

²⁹ Ahmed ez-Zûmân, "*Talâku'l-hâid*", www.alukah.net, <http://www.alukah.net/sharia/0/38612>, 12.05.2016.

³⁰ Siddîk Hasan Hân, *er-Ravzatü'n-nediyye*, Beyrut: Dâru'l-cîl, ts., II, 50.

³¹ Muhammed Necîb el-Mutî'î, *Tekmiletü'l-Mecmû'*, Beyrut: Dâru'l-fikr, ts., XVII, 78.

Hanbel'in (ö. 241/855) talebelerinden bir kısmı,³² Davud ez-Zahirî (ö. 270/884),³³ Hanbelî mezhebinden Ebu'l-Vefâ İbn Akîl (ö. 513/1119),³⁴ Takıyyüddîn İbn Teymiyye (ö. 728/1328) ve talebesi İbn Kayyim el-Cevziyye (ö. 751/1350), Malikî mezhebinin Bağdat ekolünden bazı fakihler,³⁵ Ca'feriyye ve Ibâziyye mezhebi bu görüştedir.³⁶

İkinci görüşü savunanların delilleri arasında da naklî ve aklî bir takım delillere yer verilmiştir. Söz konusu naklî deliller kapsamında şu ayet zikredilmiştir: “*Ey Peygamber, kadınları boşayacağınızda onları, iddetlerini gözeterek boşayın ve iddeti sayın!*”³⁷ Talâkta asıl olanın hürmet olmasına rağmen söz konusu ayet bunun ihtiyaca binâen belli bir vakitte gerçekleştirilmesinin mubah olduğunu göstermektedir. Bu da iddetin mukabili olan temizlik vaktidir ki meşruiyeti sadece burada söz konusudur. Bunun dışında kalan boşamaların ise, boşamada asıl olanın hürmet olması göz önüne alındığında meşru sayılmayıp geçerli olmaması gerekmektedir. Buna göre söz konusu ayet, diğerlerinin genel ifadesini sınırlamaktadır. Ayrıca bir şeyle emretmek onun zıddından nehiy anlamı taşır ki nehiy de butlanı gerektirir.³⁸

İkinci görüşü savunanların naklî delilleri arasında bir takım hadislere yer verilmiştir. Bu delillerin başında, cumhurun da delilleri arasında zikrettiği, İbn Ömer'in aybaşı halindeki karısını boşamasıyla ilgili olayın yer aldığı farklı bir rivayet gelmektedir. Ebu'z-Zübeyr Muhammed b. Müslim el-Mekkî'den (ö. 126/743) aktarıldığına göre, Abdurrahman b. Eymen el-Kureşî, İbn Ömer'e karısını hayızlıyken boşayan adamın durumunu sormuş, o da şöyle cevap vermiştir: “Resûlullah döneminde Abdullah b. Ömer hanımını hayızlı iken boşamıştı. Ömer Hz. Peygamber'e bunu sorduğunda Peygamberimiz şöyle buyurmuşlardır: ‘Ona geri dönsün.’ (İbn Ömer der ki:) Böylece onu bana geri verdi ve bunu saymadı.”³⁹

Hadisle ilgili senet kritiği açısından Ebu'z-Zübeyr'in müdellis olduğu söylene de söz konusu rivayetin senedinde bunu işittiğini açıkça belirtmiş olduğu için bu açıdan zayıf görülmemektedir. Buna göre hadis sahih olup uyulması gerekmektedir. Ancak cumhura göre bu hadis şâz olduğu için reddedilmiştir. Bu hadisin şâz olduğunu söyleyenler arasında Şâfi'î (ö. 204/820), Müslim (ö.

³² Ebu'l-Hasen el-Merdâvî, *el-İnsâf*, Beyrut: Dâru İhyâi't-turâsi'l-Arabî, ts., VIII, 448.

³³ Kadı Abdülvehhâb, *Uyûnü'l-mesâil*, Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2009, s. 344.

³⁴ İbn Kayyim el-Cevziyye, *İğâsetü'l-lehfân fi hükmi talâki'l-gazbân*, Beyrut: el-Mektebu'l-İslâmî, 1988, s. 63.

³⁵ Cündî, *et-Tavzîh Şerhu Muhtasari İbn Hâcib*, Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2012, III, 490.

³⁶ Hattâbî, *Me'âlimü's-Sünen*, Halep: el-Matba'atu'l-ilmîyye, 1932, III, 232; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, VIII, 238; İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî*, Beyrut: Dâru'l-ma'rife, 1960, IX, 352-353.

³⁷ et-Talâk 65/1.

³⁸ Şeltût, es-Sâys, *Mukâranetu'l-mezâhib*, s. 77.

³⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II, 80; Ebu Davud, “et-Talâk”, 4.

261/875), Ebû Dâvûd (ö. 275/889), Hattâbî (ö. 388/998), İbn Abdilber (ö. 463/1071), Münzirî (ö. 656/1258), İbn Receb (ö. 795/1393) ve Zeynüddîn el-İrâkî (ö. 806/1404) gibi büyük muhaddisler yer almaktadır. Ayrıca kıssanın sahibi İbn Ömer'in bizzat kendisi böyle bir talâkın geçerli olduğuna dair fetva vermiştir. Dolayısıyla hadisin ravisi İbn Ömer'in, bir yandan söz konusu hadisi aktarıp öte yandan buna aykırı fetva vermesi pek makul karşılanmamaktadır.⁴⁰

Söz konusu naklî delillerden bir diğeri de Hz. Âişe'den aktarılan bir hadistir. Bu hadise göre Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Bizim emrettiğimiz dışında her kim bir iş işlerse o iş reddedilir."⁴¹ Buna göre naslarda nasıl yapılacağı belirtilmiş olan işlerin buna aykırı bir biçimde gerçekleştirilmesi bunların hükümsüz sayılıp asla kabul edilmemesini gerektirmektedir. Dolayısıyla nasıl yapılacağı naslarda belirtilmiş olan boşamanın, hayız gibi boşamanın yasaklandığı bir dönemde gerçekleştirilmesi de hükümsüz ve geçersiz olmalıdır. Şayet bu boşama sahih ve geçerli bir talâk olarak değerlendirilecek olursa o takdirde burada bir yönüyle kabul edilen bir boşama söz konusu olacaktır ki bu da hadisin ifade ettiği anlamla çelişecektir.⁴²

İkinci görüşü savunanlar naklî delillerin yanı sıra aklî bir takım deliller de serdetmişlerdir. Bu kapsamda, Şâri'in bu talâkı yasaklayıp buna izin vermemesinin, kişinin buna malik olmadığı anlamını taşıdığı söylenmiştir. Zira kişinin, yetkisi bulunmadığı bir konudaki işleminin geçersiz olması beklenir. Örneğin birisi diğer bir kişiyi, kendi karısını caiz bir talâkla boşamak üzere vekil tayin etse ve bu vekil de onu haram bir talâkla boşasa bu boşama işlemi bütün fukahaya göre geçerli sayılmaz. Oysa kulun izninin muteber sayılıp da bu meselede Şâri'in izninin dikkate alınmaması tuhaftır. Şâri'in izninin olmadığı yerde boşama aynen yabancı bir kadını boşamak veya dördüncü talâkı vermek gibi bir şey olur. Dolayısıyla bu gibi yerlerdeki nehiy Şâri' tarafından konulmuş bir hacir mesabesindedir. Böyle bir talâkın vâki olduğunu söylemek Şâri'in koyduğu hacir ile çelişir. Ayrıca nikâh yakîn ile sabit olmuştur. Yakîn ise ancak aynen kendisi gibi bir yakîn ile zail olur. Burada da açık bir ayet, sarîh ve sahih bir sünnet veya bir icma bulunmadığı için kişinin nikâhının devam ettiğine dair hüküm verilmelidir.⁴³

4. Üçüncü Görüşü Savunanlar ve Delilleri

Üçüncü görüşe göre, kişinin, hamile olmayan ve kendisiyle önceden zifafa girmiş olduğu eşini, hayız, nifas veya kendisiyle cinsel ilişkiye girdiği temizlik dönemindeyken üç talâkı birden veya üçüncü talâkı vererek boşaması durumunda

⁴⁰ Nureddin İtr, *İ'lâmu'l-enâm*, Dımaşk: Mektebetü Dâri'l-Farfûr, 1999, III, 455-458.

⁴¹ Müslim, "el-Akdıye", 18.

⁴² İbn Kayyim el-Cevziyye, *Tehzîbü's-sünen*, Riyad: Mektebetü'l-me'ârif, 2007, II, 858-860.

⁴³ Şeltût, es-Sâyis, *Mukâranetu'l-mezâhib*, s. 76-80; Ali el-Haff, *Furaku'z-zevâc*, s. 27-41.

geçerli, yoksa geçersiz bir boşamadır. İbn Hazm (ö. 456/1064) bu görüştedir.⁴⁴

İbn Hazm'a göre kişinin, hamile olmayan ve kendisiyle önceden zifafa girmiş olduğu eşini, hayız, nifas veya kendisiyle cinsel ilişkiye girdiği temizlik dönemindeyken boşamasının geçerli sayılması, verdiği talâk sayısına bağlıdır. Ona göre söz konusu dönemde bir veya iki talâk verilmişse bu geçersiz sayılmaktayken boşama üçüncü kez gerçekleşiyorsa veya üç talâk birden verilmişse bu geçerli bir boşamadır. Geçersiz dediği kısımda bir önceki grubunkine benzer deliller öne süren İbn Hazm, geçerli dediği kısım için şu ayetlerle istidlal etmektedir: “*Ey Peygamber, kadınları boşayacağınızda onları iddetlerini gözeterek (veya iddetlerindeyken) boşayın! Bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa şüphesiz kendine zulmetmiş olur. Bilemezsin, olur ki Allah bundan sonra bir durum ortaya çıkarıverir. İddet müddetlerini doldurduklarında onları ya meşru ölçüler içerisinde (nikâhınız altında) tutun veya onlardan meşru ölçülere göre ayrılın.*”⁴⁵ Bu ayette sözü edilen boşama, gerçekleştirildikten sonra kişinin fikrini değiştirmesi durumunda geri dönüş yapabileceği türden bir boşamadır. Dolayısıyla boşamadan sonra, kişinin fikrinin olumlu yönde değişmesi durumunda geri dönüşün gerçekleşebilmesi, üç talâkın birden ya da sadece üçüncü talâkın verildiği yerde söz konusu değildir. Çünkü ayette belirtilen “*Olur ki Allah bundan sonra bir durum ortaya çıkarıverir.*” kısmının gerçekleşebilmesi için buradaki fikir değiştirilebilecek boşamanın bir ya da ikinci boşama olması gerekir. Zira Bakara sûresi 230. ayet-i kerimede de beyan edildiği üzere, üçüncü talâktan veya bir anda verilmiş üç talâktan sonra kişinin fikir değiştirip eşine dönmesi belli bir sürece tabidir.⁴⁶

Sonuç

İnsanoğlunun karşı cinse olan doğal ihtiyaçlarını göz ardı etmeyen İslamiyet, bunların giderilmesi ve insan neslinin bekası gibi hikmetleri içinde barındıran nikâh müessesesini düzenlemiş, diğer taraftan da evlilik dışı cinsel ilişkileri gayri meşru çerçevede değerlendirmiştir. Evlilik, eşler arasındaki uyum gibi bir takım maslahatların gerçekleşmesi maksadıyla meşru kılınmışsa da, söz konusu maslahatların gerçekleşemeyeceği bir boyuta gelindiğinde son çare olarak evlilik bağının meşru daire çerçevesinde koparılması da mubah sayılmıştır. Buna göre, naslarda belirtilen şekilde gerçekleştirilmeyen bir boşamanın dini ve uhrevi açıdan bir günahı gerektirdiğinde görüş birliği varsa da bunun, hukuki ve dünyevi açıdan geçerli olup olmayacağına dair fakihler arasındaki görüş farklılıkları yukarıda ele alınmaya çalışılmıştır. Her bir grubun delilleri diğerleriyle mukayese edildiğinde söz konusu durumda yapılan bir boşamanın geçerli olacağını söyleyenlerin delilleri daha güçlü ve ihtiyata daha uygun gibi gözükmektedir. Nitekim Muhammed Zâhid el-Kevserî, Muhammed Ali es-Sâyis ve Mahmûd Şeltût

⁴⁴ İbn Hazm, *el-Muhallâ*, Kahire: Matbaatü'n-nehda, 1929, X, 166, 176.

⁴⁵ Talâk 65/1-2.

⁴⁶ İbn Hazm, *el-Muhallâ*, X, 166-176.

gibi âlimler bu görüşü benimsemişlerdir. Öte yandan Ahmed Muhammed Şâkir, Ali el-Haffî ve Muhammed Ebû Zehre gibi bazı son dönem İslam hukukçuları da geçersiz sayanların görüşünü tercih etmişlerdir.

Kaynakça

- Abdülazîz el-Buhârî, *Keşfu'l-esrâr*, (thk. Muhammed Mu'tasım billâh el-Bağdâdî), Beyrut: Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, 1994, I-IV.
- Ali el-Haffî, *Furaku'z-zevâc fi'l-mezâhibi'l-İslâmiyye*, Kahire: Dâru'l-fikri'l-Arabî, 2008.
- Apaydın, Hacı Yunus, "Hezl", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XVII, 306.
- Aybakan, Bilal, "Fürû' Fıkıh Sistematiği Üzerine", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 31/2 (2006), 5-20.
- Buhûtî, Mansûr b. Yûnus, *Keşşâfu'l-kınâ' 'ani'l-İknâ'*, (thk. Muhammed Emîn ed-Dinnâvî), Beyrut: Âlemü'l-kütüb, 1997, I-V.
- Cündî, Halil b. İshak, *et-Tavzîh Şerhu Muhtasari İbn Hâcib*, (thk. Ebu'l-Fadl ed-Dimyâtî), Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2012, I-VI.
- Desûkî, Muhammed b. Ahmed, *Hâşiye 'ale's-Şerhi'l-kebîr*, Kahire: Dâru İhyâi'l-kütübî'l-Arabîyye, ts., I-IV.
- Dönmez, İbrahim Kafi, "Müt'a", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXXII, 174.
- Gözler, Kemal, *Hukuka Giriş*, Bursa: Ekin Yayınevi, 2008.
- Hattâbî, *Me'âlimü's-Sünen*, (nşr. Muhammed Râgıb ed-Debbâğ), Halep: el-Matba'atu'l-ilmîyye, 1932, I-IV.
- 'Itr, Nureddin, *İlâmü'l-enâm*, Dımaşk: Mektebetü Dâri'l-Farfûr, 1999, I-IV.
- İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî bi şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, (nşr. M. Fuâd Abdülbâkî), Beyrut: Dâru'l-ma'rife, 1379/1960, I-XIII.
- İbn Hazm, *el-İhkâm fi usûli'l-ahkâm*, Beyrut: Dâru'l-âfâki'l-cedîde, 1979, I-VIII.
- , *el-Muhallâ Şerhu'l-Mücellâ*, Kahire: Matba'atu'n-nehda, 1929, I-XI.
- İbn Kayyim el-Cevziyye, *İğâsetu'l-lehfân fi hükmi talâki'l-gazbân (el-İğâsetü's-suğrâ)*, Beyrut: el-Mektebu'l-İslâmî, 1408/1988.
- , *Tehzîbü's-Sünen*, Riyad: Mektebetü'l-me'ârif, 1428/2007.
- İbn Kudâme, Muvaffakuddîn, *el-Muğnî*, Kahire: Mektebetü'l-Kâhire, 1388/1968, I-X.
- İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadîr li'l-âcizi'l-fakîr*, Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1424/2003, I-X.
- İbnü'l-Murtazâ, *el-Bahru'z-zahhâr el-câmi' li mezâhibi 'ulemâ'i'l-emsâr*, San'a: Dâru'l-hikmeti'l-yemâniyye, 1409/1988, I-V.
- Kâdî Abdülvehhâb, *Uyûnü'l-mesâil*, Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1430/2009.
- Karaman, Hayrettin, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, İstanbul: İz Yayıncılık, 2006, I-III.
- Merdâvî, Ali b. Süleyman, *el-İnsâf fi ma'rifeti'r-râcih mine'l-hilâf 'alâ mezhebi'l-imâmî'l-mübeccel Ahmed b. Hanbel*, Beyrut: Dâru İhyâi't-turâsi'l-Arabî, ts., I-XII.
- Muhammed Edîb Salih, *Tefsîrü'n-nusûs*, Beyrut: el-Mektebu'l-İslâmî, 1993, I-II.
- Muhammed Necîb el-Mutî'î, *Tekmiletü'l-Mecmû'*, (el-Mecmû' içerisinde), Beyrut: Dâru'l-fikr, ts., I-XX.
- Nâsırüddîn el-Elbânî, *İrvâ'u'l-galîl fi tahrîci ehâdîsi Menâri's-sebî*, Beyrut: el-Mektebu'l-İslâmî, 1405/1985, I-IX.
- Siddîk Hasan Han, *er-Ravzatü'n-nediyye*, Beyrut: Dâru'l-ma'rife, ts., I-II.
- Şelebî, Muhammed Mustafa, *el-Medhal fi't-ta'rîf bi'l-fikhi'l-İslâmî ve kavâ'idü'l-milkiyye ve'l-*

- 'ukûdi fih*, Beyrut: Dâru'n-nehda, 1405/1985.
- Şeltût, Mahmûd Muhammed-Sâyis, Muhammed Ali, *Mukâranetu'l-mezâhib*, Kahire: Matba'atu Muhammed Ali Sabîh, ts.
- Şirbînî, Hatîb, *Muğni'l-muhtâc ilâ ma'rifeti me'ânî elfâzi'l-Minhâc*, Beyrut: Dâru'l-ma'rifet, 1418/1997, I-IV.
- Zeydân, Abdülkerim, *el-Medhal li dirâseti's-şerî'ati'l-İslâmiyye*, Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1419/1999.